

prekama i teškoćama borila i kakve su bile reperkusije po njeno vodstvo i pripadnike.

I na kraju, buduća, sveobuhvatna historija ovih prostora i naroda bila bi bez ovog

djela – nekompletna ■

Tomislav Išek

Dino Mujadžević, *Bakarić. Politička biografija*. Zagreb: Plejada i Hrvatski institut za povijest-Podružnica Slavonski Brod, 2011, 382 str.

Danas su zainteresiranim dostupne brojne referentne i historijske biografije, uglavnom političara, državnika, vojskovođa, istaknutih umjetnika i vjerskih poglavara. To su uglavnom publicistički radovi usklađeni s interesom šire čitalačke publike. Historičari se, iz različitih razloga, vrlo rijetko odlučuju na pisanje biografija, pa je evidentno biografsko siromaštvo i manjak naučnih radova o životu i djelu pojedinih ličnosti.

Usprkos problemu pristupa arhivskoj građi kao i modernom antikomunizmu koji sadrži brojne predrasude i pristrasnosti, u posljednje vrijeme učinjeni su značajni iskoraci u istraživanju biografija istaknutih komunističkih aktivista jugoslavenskog razdoblja. Realizirane su nove historiografske biografije zasnovane na izvornoj građi koje svojoj problematici prilaze objektivno i s mnogo odgovornosti.

Jedna od takvih studija jeste politička biografija Vladimira Bakarića, hrvatskog političara koji je skoro četiri decenije imao izuzetan značaj i koji na svojevrsan način personificira socijalistički režim u Hrvatskoj. Međutim, kako autor naglašava, Vladimir Bakarić je dosada izuzetno malo proučavan i još manje razumijevan političar.

Studija Dine Mujadževića temelji se na

neobjavljenoj arhivskoj građi ličnog fonda Vladimira Bakarića, kao i objavljenoj i neobjavljenoj građi drugih fondova, referentnoj literaturi i štampi. Kombinirajući hronološku i problemsku metodu, autor na vrstan način prati Bakarićevu političku ulogu u okviru šireg socijalističkog diskursa. Ipak, akcenat je stavljen na njegov rad na polju politike, ekonomije i marksističke teorije.

Knjiga je, pored uvoda, podijeljena na šest poglavlja i veliki broj potpoglavlja. U poglavlju *Djetinjstvo, mladost i komunistički počeci* (str. 15-46) autor se osvrnuo na porodicu Vladimira Bakarića, gimnazijsko i fakultetsko obrazovanje na Pravnom fakultetu u Zagrebu, pristupanje komunističkom pokretu i njegovo djelovanje u KPJ do 1941. godine. Bakarićeva karijera u SKOJ-u započela je 1933, nastavljena u Agitpropu CKKPH, Glavnom inicijativnom odboru Stranke radnog naroda, a od 1940. bio je član Politbira CKKPH. Autor je istakao tadašnje Bakarićevo izuzetno interesovanje za ekonomska pitanja i vrijednost njegovih objavljenih članaka o svjetskoj i jugoslavenskoj privredi.

Poglavlje knjige *U vodstvu hrvatskog partizanskog pokreta* (str. 51-135) posvećeno je djelatnosti Vladimira Bakarića tokom

Drugog svjetskog rata. Prvih ratnih godina Bakarić se kao politički komesar Glavnog štaba Hrvatske (GŠH) bavio, pored civilnih i političkih, i vojnim pitanjima. Zadužen za organiziranje otpora i formiranje organa vlasti, suočavao se s ključnim pitanjem hrvatsko-srpskih odnosa, aktivnostima Srba u partizanskom pokretu i širenjem partizanskog pokreta među Hrvatima. Autor je posebno istakao Bakarićev čvrst stav o nužnosti odvajanja partijske i vojne strukture kako bi se izbjegle mogućnosti komunističke radikalizacije, tj. pretjerane ideologizacije partizanskog pokreta. "Samostalnost" Glavnog štaba Hrvatske bila je razlog Bakarićeve smjene krajem 1943, a nastaviti će djelovati u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije (NKOJ-u), čime se njegovo interesovanje preusmjerilo na vanjske poslove. Posebna potpoglavlja posvećena su kontroverznoj ulozi Bakarića u *Aferi Kopinič* 1941. i sukobu s Andrijom Hebrangom u oktobru 1944, kada Bakarić postaje novi sekretar CKKPH.

U poglavlju *Počeci nove vlasti (1945-1950)* (str. 135-193) autor prati Bakarićevu angažiranost kao predsjednika Vlade Hrvatske na organiziranju Ustavotvorne skupštine i Ustavotvornog sabora, te donošenja hrvatskog Ustava 1947, kao i pitanjima privrede, poljoprivrede i agrarne reforme. Bakarićeva politička djelatnost odvijala se u kontekstu borbe novog režima s ostacima prethodnog sistema, slabljenja značaja i snage Katoličke crkve poput otvorenog sukoba s Alojzijem Stepincom, previranjima opozicije unutar i van Partije, "nadmudrivanja" s pristašama predratnog HSS-a i *mačekovcima* kao i snažnom političkom *informbiroovskom* krizom nakon 1948. godine. Vladimir Bakarić, čiji su se stavovi i mišljenje tokom cijele karijere mijenjali isključivo u skladu s promje-

nama u službenom stavu jugoslavenskog vrha, tada se posebno angažirao na sprečavanju grupnih, vansudskih likvidacija zarobljenika i nekontroliranom djelovanju pojedinaca unutar partijskih i partizanskih redova.

Predstvljajući ključne procese u Jugoslaviji, u poglavlju *Borba za samoupravnu Jugoslaviju (1950-1966)* (str. 193-253) autor se fokusirao na Bakarićev doprinos uspostavi i primjeni samoupravljanja kao i decentralizaciji države. Bakarić je kao predsjednik hrvatske vlade do 1963. a potom predsjednik Sabora i sekretar SKH, bio predstavnik reformske struje i zajedno s Edvardom Kardeljem bio "arhitekta" privredne reforme 1965. Međutim, prema bilješkama sa zatvorenih sastanaka, autor zaključuje da Bakarićeva borba protiv centralizma nije imala obilježje isključivosti, iako je *Bijela knjiga*, nastala trudom njegovih povjerenika, jasno ukazala na nužnost potpunog dokidanja centralističkog planiranja u privredi. Nezadovoljstvo položajem Hrvatske u Jugoslaviji u ovom periodu rezultiralo je različitim dezintegrativnim tendencijama poput frakcija unutar Partije, kritikom *Praxisovog* kruga, hrvatskim nacionalistima, emigracijom, ali i revizionističkim historijskim tezama Franje Tuđmana.

O jugoslavenskom značaju Vladimira Bakarića, nakon smjene Rankovića 1966. kao jednog od predvodnika slovenačko-hrvatske reformske frakcije, govori se u poglavlju *Između zenita moći i marginalizacije (1967-1971)* (str. 253-299). Bakarićeva politička "borba" vodila se na dva fronta. Nastavio se suprotstavljati *centralistima* kroz pokretanje "debate o bilanci federacije" (izgradnji velikih infrastrukturnih objekata iz saveznog proračuna) namećući raspravu o beogradskim bankama i velikim reeksportnim preduzećima koji su samostalno

odlučivali o investicijama. Na drugoj strani, Bakarić je vodio borbu s nacionalno orijentiranom opozicijom unutar SKH i izvan njega. Opozicija je smatrala da dotadašnja politika nije bila dovoljno angažirana na zaštitu nacionalne ravnopravnosti hrvatskog naroda, kulture, jezika i privrede. Autor ukazuje na mentorstvo, saradnju, suzdržanu, ali vidljivu podršku toj stuji unutar Partije, čije je djelovanje u početku tumačio kao "malu renesansu nacionalnog momenta" koja je "zdrava i dobra". Međutim, vremenom je ova kampanja stekla iznimno veliku potporu hrvatske javnosti i ujedinila osobe čiji su stavovi varirali od umjereno građanskog do ekstremnog nacionalizma. *Maspok* je značajno poljuljao politički položaj Vladimira Bakarića i prijetio narušavanju ravnoteže u Jugoslaviji, pa je neminovno slijedio obračun s političkim vodstvom pokreta. Uz svestranu podršku Josipa Broza Tita, Bakarić je, prema mišljenju autora, bio ideolog i predvodnik obračuna s "grupom" Dabčević Kučar – Tripalo krajem 1971. i glavni kritičar ovog smijenjenog hrvatskog rukovodstva.

Poglavlje *Vrhunac i kriza samoupravnih reformi (1972-1983)* (str. 299-342) govori o posljednjoj deceniji Bakarićeva života i djelovanja. Tokom dvogodišnjeg političkog povlačenja "u drugi plan" posvetio se teorijskom radu i promicanju nove "etape" samoupravnih reformi. Usvajanje novog saveznog Ustava 1974. i Platforme SKJ na X kongresu u aprilu 1974. mogu se smatrati najvećim političkim uspjesima Vladimira Bakarića. Njegov jugoslavenski politički utjecaj porastao je imenovanjem za člana predsjedništva SFRJ, a posebno njegovim ulaskom u novoformirani Savjet za državnu bezbjednost (od 1975. Savezni savjet za zaštitu ustavnog poretka), koji je nazirao jugoslavenski sistem službi sigurnosti. Me-

đutim, i dalje se živo zanimao za privredu i narastajuću krizu tokom 1970-ih godina i na brojnim sastancima isticao da je ona posljedica prevelikog izdvajanja za općedruštvene potrebe, zaduživanja unutar i van zemlje, neprovođenja ideja samoupravljanja kao "jedinog pravog puta", snažnih ostataka starog sistema, neostvarenih planova OOUR-a i slično.

Nakon smrti Josipa Broza Tita Vladimir Bakarić je postao najutjecajnija ličnost jugoslavenskog vrha simbolizirajući ideološko jedinstvo unutar jugoslavenskog režima. Ipak, Bakarić nije izabran za službenog Titovog nasljednika, jer, prema mišljenju autora, nije uspio – možda nije htio – nemetnuti se mlađoj generaciji na vrhu SKJ. Tokom posljednjih godina života postao je meta napada disidentskih krugova u Srbiji i centralistički orijentiranih publicističkih djela, a posebno Vladimira Dedijera, koji je Bakarića smatrao aktivistom protusrpske kampanje.

Gledano kao ukoričena cjelina, politička djelatnost Vladimira Bakarića obilježena je bliskom saradnjom i snažnom podrškom Josipa Broza Tita, podređenošću jedinstvu Partije i Jugoslavije kao trajnog rješenja i svestranom angažiranošću na uspostavljanju sistema samoupravljanja. Njegova politička snaga proizlazila je iz poznavanja marksističke i samoupravne teorije, upućenosti u privredna pitanja i ogromnog iskustva u izvršnoj vlasti. Međutim, Bakarić nije imao sljedbenike, nije bio čovjek od akcije i, kako autor ističe, bio je previše obilježen građanskim, intelektualnim, knjiškim i birokratskim osobinama. U djelovanju Vladimira Bakarića prepoznajemo "liberalno lice jugoslavenskog režima", ali i elemente boljševizma. Pronalazimo prosvijećene i napredne stavove, ali i nedemokratske i autoritarne postupke. Imajući to na umu,

nastojeći dati objektivnu ocjenu Bakarićeve političke djelatnosti, autor je naglasio da se ona ne može promatrati izvan konteksta partizanskog pokreta i socijalističkog režima čiji historijski tok nema pravolinijski smjer.

Na kraju knjige, pored kratica, popisa izvora i literature, te bilješke o autoru, predstavljena je zanimljiva predstava savremenika o Bakariću u radovima Dennisona Rusinowa, Mike Tripala, Savke Dabčević-Kučar, Dušana Bilandžića, Darka Hudelista i Slavoljuba Đukića.

Sigurni smo da je studija Dine Mujadže-

vića ispunila svoj cilj. Autor je pronašao vlastitu "mjeru" u odnosu tri ključna elementa političke biografije: doba, sredine i pojedinca. Ova studija ne istražuje samo pojedinca, nego prati historijske procese i ključne probleme tog vremena. Stoga je bez sumnje značajan doprinos boljem razumijevanju ovog historijskog razdoblja i nadamo se da će biti poticaj za daljnja, ozbiljna istraživanja socijalističkog perioda i ličnosti koje su ga obilježile ■

Dženita Sarač-Rujanac

Dženita Sarač-Rujanac, *Odnos vjerskog i nacionalnog u identitetu Bošnjaka od 1980. do 1990. godine*. Sarajevo: Institut za istoriju u Sarajevu, 2012, 253 str.

Knjigu koju ovom prilikom predstavljamo magistarski je rad Dženite Sarač-Rujanac odbranjen na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 2010. godine pod nazivom *Odnos vjerskog i nacionalnog u identitetu Bošnjaka od 1980. do 1990. godine*. Autorica se veoma hrabro uhvatila u koštac s ovom zahtjevnom temom koja tretira nacionalne odnose u Bosni i Hercegovini osamdesetih godina 20. stoljeća. Zbog izrazite složenosti teme i bremenitosti vremena na koje se odnosi, svoj rad je koncipirala kroz tri pitanja. Prvo pitanje je odnos socijalističke vlasti prema identitetu Bošnjaka, zatim utjecaj Islamske zajednice na formiranje i jačanje tog identiteta i treće pitanje se odnosi na doživljaj vjerskog i nacionalnog kod običnog čovjeka.

Svoj istraživački rad započinje definiranjem pojma identitet kroz definiranje kolektivnih identiteta nacije i religije, naglašavajući njihov odnos unutar bošnjačke nacije, gdje se ova dva identiteta toliko prožimaju da je teško povući jasnu liniju razdvajanja. Autorica iscrpno definira različite tipove nacija na način njihovog različitog formiranja. Definira religiju i njeno mjesto u bosanskom društvu osamdesetih godina 20. stoljeća, ukazujući na njeno jačanje kao posljedicu shvatanja o neuspjehu sekularizacije u svijetu. Spajanjem religijskog i nacionalnog identiteta stvara se novi supraidentitet koji je u svojoj sveobuhvatnosti oba ova identiteta učinio snažnijim, što možemo vidjeti na primjeru bošnjačke nacije. Religijske institucije insi-